

CERCETAREA ENCICLOPEDICĂ – ATRIBUT AL CUNOAȘTERII MULTIDISCIPLINARE

*Dr. Didina ȚĂRUȘ,
șef secție, Instituția Publică
Enciclopedia Moldovei*

ENCYCLOPEDIA RESEARCH - ATTRIBUTE OF MULTIDISCIPLINARY KNOWLEDGE

The encyclopedic research in the Republic of Moldova, reinstated by the 10 volume „Encyclopedia of Moldova” project, is based on the hoarding and dissemination of knowledge, along with fueling the collective reflection with information sourced in each and every branch of science and art. The experience regarding the classification of science/art, along with the selection of the terminological repertoire, the elaboration of articles, the establishment of correlations between themes and concepts in various sciences/arts are all put to great use in the context of the mutations that take place in the evolution of the encyclopedia concept and the access to the encyclopedic knowledge. Through both its content and the organizing of the materials, the “Encyclopedia of Moldova” will be an edition of synthesis, which will offer information to multiple subjects and themes, while respecting the principles of professional deontology. It must be stressed that encyclopedic research is multidisciplinary, it is an attribute of the knowledge of complex reality and it necessitates the full contribution of the academic scientific community and the international collaboration.

Reluarea cercetărilor enciclopedice academice în Republica Moldova, prin proiectul unei ediții enciclopedice universale în 10 volume, are loc într-un context de reevaluare și reconsiderare în ceea ce privește limitele cunoașterii, misiunea cercetării științifice în general. Crezul pozitivist că progresul umanității este determinat de dezvoltarea cunoștințelor a fost clătinat de o serie de cataclisme care nu au fost anticipate și evitate prin puterea cunoașterii. Deși se înregistrează o dezvoltare explozivă a științei într-o multitudine de domenii distincte, la început de secol XXI cunoașterea pare să genereze multe incertitudini, iar aplicațiile ei suscită nu numai încredere, ci și tot atâta neliniște.

Într-un timp al dilemelor, proiectele

enciclopedice, ca mod de teaurizare și diseminare a cunoștințelor, nu mai pot să contribuie doar la satisfacerea curiozității. Misiunea unei enciclopedii devine *alimentarea reflecției* colective, care are nevoie să înțeleagă, să promoveze progresul, anticipând riscurile și prevenind dezastrele.

Pe parcursul evoluției enciclopedismului pot fi urmărite schimbările care s-au produs în interpretarea conceptului enciclopediei și în modul de sistematizare și accesare a cunoștințelor. În epoca medievală, enciclopedia era „oglinza lumii”, un inventar în care credința era plasată în centrul tuturor cunoștințelor. Ea servea drept suport atât în învățământul creștin, cât și în cel musulman, budist etc. În sec. al XVI-lea, în Europa occidentală cuvântul „enciclopedie” era interpretat ca instruire ce cuprindea întregul ciclu al cunoașterii. Peste două secole, pentru D. Diderot (1713-1784), enciclopedia devine „o înlănțuire de cunoștințe”, scopul ei fiind nu doar asigurarea accesului la ansamblul de cunoștințe umane, dar, totodată, și la legăturile dintre acestea. Peste alte două secole, din perspectiva globalizării, se încearcă a explica cum s-au produs *mutațiile* în accesul la cunoștințele enciclopedice, determinate de saltul în tehnologia informațiilor, dar și mutațiile de ordin conceptual. Ultimele marchează trecerea de la fundamentele enciclopediei antice, ce îngloba o listă simplă sau complexă de cunoștințe destinată unei caste de intelectuali, către enciclopedia *colaborativă* din sec. XX și XXI, cu semnificația de „tendință de acumulare sistematică de cunoștințe din diverse ramuri”. Enciclopedia se transformă dintr-o lucrare singulară, „oglinză a lumii”, ce reflecta inclusiv raporturile cu puterea, într-o „oglinză a satului global”, organizată pe platforma internetului, cu acces universal.

Proiectul de cercetare cu caracter enciclopedic și de editare a *Enciclopediei Moldovei* (EM) este, în primul rând, un demers de inițiere pentru o nouă generație de cercetători. Aceștia învață pe parcurs, sunt antrenați în cercetări multidisciplinare și complexe, valorifică experiența altor țări în ce privește particularitățile selectării temelor, organizării repertoriului terminologic, elaborării articolelor de enciclopedie. Pentru spațiul nostru este, totodată, un demers de recuperare culturală, o încercare de statornicire a unei tradiții, de ieșire din anonimat și intrare în raza de vizibilitate a „oglinzii satului global”. Ar mai putea semnifica asumarea

sincronizării cu principiile *neutralității obiective* în abordarea tematicii și problematicii științifice, ruperea de un anumit tip de raporturi cu puterea, de anumite influențe și presiuni. Este cunoscut faptul că, deși se proclamă atașamentul la valorile pluralismului, autoritățile sunt mereu tentate să mențină controlul și să-și impună propriul adevăr.

Asocierea enciclopediei cu acumularea sistematică de cunoștințe în diverse ramuri este o viziune oarecum utopică. În realitate, astăzi o enciclopedie universală nu mai este un inventar, nici chiar în sute de volume nu ar putea fi reflectate toate cunoștințele ce se acumulează. Sub aspect practic, ea semnifică mai degrabă *selectare* și *organizare*, înglobarea unei ierarhii a cunoștințelor, în baza clasificării și sistematizării acestora într-o ordine de la general la particular. Din fiecare știință trebuie selectat nucleul, ansamblul de adevăruri esențiale – concepte, rezultate, aplicații etc. Apoi, cunoștințele triate urmează a fi organizate sub aspectul asigurării integrității, unității și clarității de stil, al accesibilității pentru utilizator/consumator.

În lucrarea lor de referință de acest gen, D. Diderot și D’Alembert au aplicat o structură triplă de organizare a cunoștințelor, actuală și în prezent: *lista* alfabetică, *arborele ierarhizat* al științelor ce reflecta sistemul cunoștințelor umane și *trimiterile/referințele* de la un articol la altul, care indicau relațiile parentale sau afinitățile între materii. Există opinii potrivit cărora metoda lui D. Diderot și D’Alembert de utilizare a mai multor structuri interconectate constituie anticiparea concepției moderne a hipertextelor ce stau la baza enciclopediilor în versiune electronică. Tradiția este continuată de autorii contemporani ai enciclopediei franceze „Universalis”, care adaptează conceptul „înlănțuirii cunoștințelor”, oferind utilizatorului posibilitatea de a circula prin *câmpul* cunoștințelor pe traiectoriile de tip „rețea”. O astfel de metodă se adresează nu atât capacității utilizatorului de a consuma cunoștințe brute, cât talentului de a-și pune întrebări, de a reflecta, de a apela la materiale legate/corelate, de a se aprofunda în căutare pe diverse direcții pentru a găsi răspunsurile.

În *Enciclopedia Moldovei*, ca și în orice enciclopedie universală, conceptualizarea obiectelor, proceselor, fenomenelor realității se va realiza prin intermediul terminologiei științifice. În acest context un rol central îl joacă Registrul general de termeni (repertoriul terminologic), ce integrează

registrele ramurale de termeni ai științei și artelor. În procesul de elaborare a Registrului general de termeni au fost delimitate și, în mare parte, parcurse următoarele etape: documentarea, selectarea domeniilor/ramurilor științei și artelor; elaborarea arborilor ramurali ai clasificării tematice și a Arborelui general al clasificării tematice; culegerea/selectarea termenilor și organizarea lor sub formă de registre ramurale; identificarea termenilor științifici interdisciplinari în scopul soluționării cazurilor de omonimie prin definirea adecvată a termenului omonim în cadrul fiecărei științe (ex: ACT (*filos.*), ACT (*jur.*), ACT (*teatr.*)); expertizarea și validarea registrelor de termeni; integrarea termenilor în cadrul Registrului general (cca 45 mii de termeni în varianta de proiect).

Pentru sistematizarea și clasificarea fondului lexical al *Enciclopediei Moldovei* s-a recurs la adaptarea, combinarea unor moduri de ordonare și clasificare aplicate pe plan național și internațional. În scopul identificării ramurilor/domeniilor științifice au fost supuse analizei comparative diverse nomenclatoare (nomenclatorul specialităților științifice, nomenclatorul domeniilor de formare profesională, nomenclatorul activităților din economia națională ș.a.). Clasificarea propusă de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), aplicată și în Republica Moldova, în care se delimitează 6 domenii complexe ale activității de cercetare-dezvoltare (științe naturale și exacte; științe inginerești și tehnologice; științe medicale; științe agricole; științe sociale; științe umaniste), a fost pusă la baza structurii nivelului 1 al Arborelui clasificării tematice a termenilor. În vederea completării nivelului 1 a fost analizat și modelul de clasificare a enciclopediei „Universalis”, care are 22 de teme/rubrici pe nivelul 1, predominând ramuri/teme concrete și mai puțin domeniile complexe. Examinarea acestor și altor abordări a permis sinteza Arborelui clasificării tematice a termenilor EM, completarea listei de ramuri ale științei și artelor la nivelul 1 (Figura 1).

În urma evaluărilor de expert, pentru reflectarea în cadrul celor 10 volume, fiecărui dintre domeniile/ramurile științei și artelor i s-a atribuit o cotă (în procente) din volumul total, reieșind din proporția procentuală de 40:60 dintre științele exacte și naturale și, respectiv, științele sociale și umaniste. În procesul elaborării volumelor, aceste cote orientative vor fi respectate cu o anumită

flexibilitate, fiind posibile ajustări și redistribuiri de spațiu editorial.

Atât prin conținut, cât și prin organizarea materialelor, se va tinde spre imprimarea unui spirit de sinteză întregii ediții a *Enciclopediei Moldovei*. Ea nu va înlocui alte lucrări și colecții existente, ci va oferi utilizatorului informații noi, nu atât pentru simpla lectură a răspunsurilor, cât pentru consultare, înțelegere, obținere de explicații la întrebările pe care și le pune acesta. Articolele enciclopediei vor prezenta cunoștințe sigure la multiple subiecte și teme, informații despre personalități notorii pe plan național și internațional. La scrierea articolelor se vor avea în vedere anumite principii, printre care: *pertența materialului* (expunerea cunoștințelor verificabile, corespunzătoare titlului și structurii articolului la un anumit subiect, dezvoltat în surse demne de încredere); *neutralitatea* punctului de vedere (evitarea conținutului evaziv, citarea surselor veridice, prezentarea tuturor punctelor

de vedere pertinente); beneficierea de *dreptul de autor*; respectarea *artei de a cunoaște* (Codul bunei conduite /Codul deontologic al cercetătorului, loialitate, evitarea atacurilor la persoană, dezbateri la unele subiecte). Textul articolului va fi completat în mod organic cu materiale ilustrative (hărți, fotografii, desene, portrete, scheme, schițe tehnice, diagrame etc.).

Cercetarea enciclopedică multidisciplinară, ca atribut indispensabil al cunoașterii realității complexe, ale cărei produse sunt edițiile de anvergură – dicționarele enciclopedice, enciclopediile tematice și universale ș.a., necesită implicarea plenară și contribuția comunității științifice academice și universitare, transpunerea dezbaterilor la anumite subiecte în paginile lucrărilor. De asemenea, colaborarea internațională în domeniu, invitarea savanților cu renume în calitate de autori va conferi un plus de credibilitate și notorietate lucrărilor elaborate.

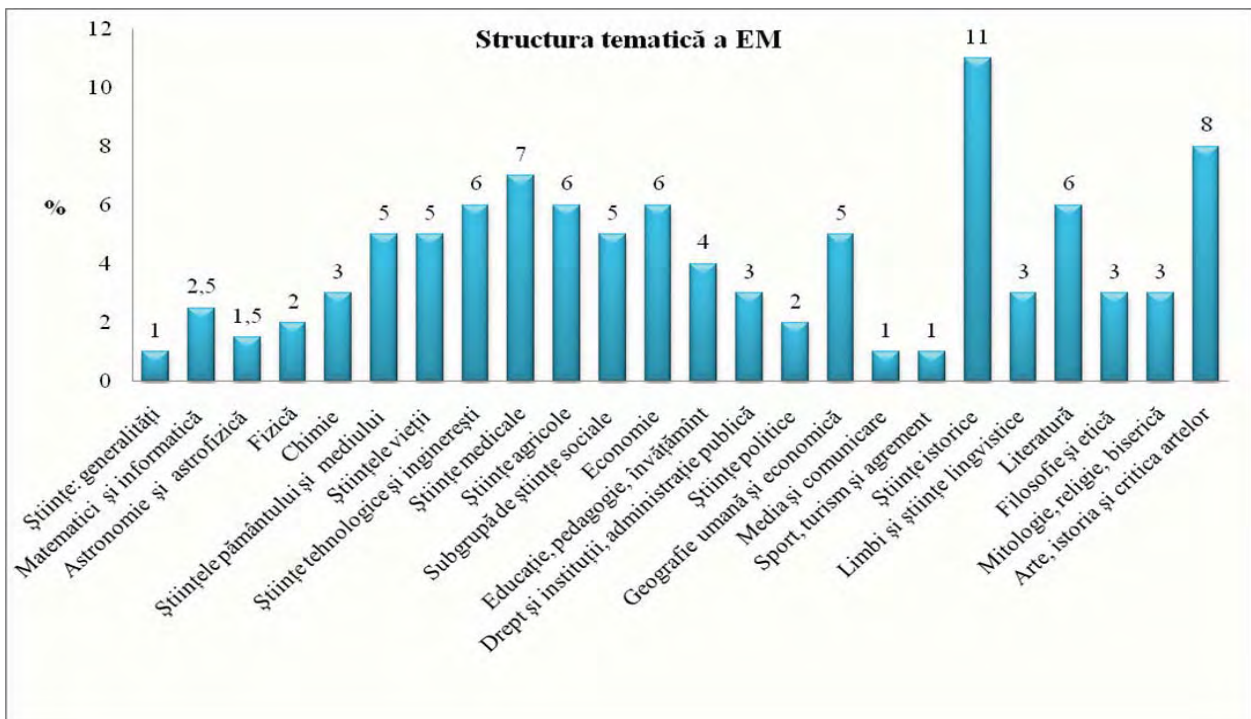

Figura 1

Notă: Subgrupa de științe sociale include: sociologie, societate civilă, demografie, urbanistică, habitat, științe militare, antropologie socială, etnologie, etnografie și antropologie, psihologie și psihanaliză.